

ORTA ASYA'DA JEOKONOMİK REKABET: ÇİN'İN ARTAN ETKİSİ VE JAPONYA, ABD VE AB'NİN STRATEJİK YAKLAŞIMLARI*

Çin'in artan ekonomik gücü, küresel rekabeti doğrudan şekillendirmektedir. Bu durum, özellikle stratejik açıdan öneme sahip bölgelerde çok aktörlü bir rekabet ortamına sahne olmaktadır. Bu bağlamda Orta Asya sahip olduğu stratejik konum, doğal kaynaklar, kıymetli madenler gibi pek çok özelliği ile küresel rekabetin yoğunlaştığı bölgelerden biridir. Bu noktada devletlerin ekonomik araçlar, enerji kaynakları, ticaret hatları ve yatırımlar üzerinden güç ve nüfuz elde etmeye odaklandığı jeoekonomi kavramı, mevcut rekabeti açıklamak için kavramsal bir çerçeve sunmaktadır.

Seyda Nur Osmanlı

Misafir Araştırmacı, Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM)

Jeoekonomi Bağlamında Orta Asya

Jeoekonominin, jeopolitik yaklaşımın ekonomik politika üzerindeki etkisini araştırdığı ifade edilmektedir.¹ Jeoekonomi kavramı, ilk kez Edward N. Luttwak tarafından yayımlanan "Jeopolitikten Jeoekonomiye: Çatışmanın Mantığı, Ticaretin Dilbilgisi" ("From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce") adlı makalede sistemleştirilmiştir.² Luttwak'ın söz konusu çalışması 1990 yılında Soğuk Savaş'ın sona ermesine doğru yayımlanmıştır. Luttwak'a göre jeoekonomik çağda çatışmaların nedenleri ve araçları ekonomik olmaktadır.³ Farell ve Newman ise ekonomik araçlar ile çatışmalar arasındaki ilişkiyi belirtmek amacıyla jeoekonomi için "silahlandırılmış karşılıklı bağımlılık"

ifadesini dile getirmiştir.⁴ Blackwill ve Harris ise, jeoekonomik politikaların "yurt dışı yatırımları kontrol etme yeteneği", "iç pazar büyüklüğü", "emtiya ve enerji akışları üzerindeki etki", ve "küresel finans sistemindeki merkezi rolü" olmak üzere dört temel unsur etrafında şekillendiğini belirtmiştir.⁵ Belirtilen özellikleri ile jeoekonomi kavramı, ekonomik araçların kullanıldığı bölgesel rekabetleri açıklamaya yardımcı olmaktadır. Orta Asya bölgesi öncelikle stratejik konumu sayesinde küresel ve bölgesel aktörlerin ulaşım ve bağlantı politikaları açısından önem taşımaktadır. Asya ve Avrupa arasındaki ulaşım rotaları bölgeyi öne çıkaran başlıca özelliklerden biri olmaktadır. Öte yandan Orta Asya ülkelerinin sahip olduğu enerji ve maden kaynakları dış aktörlerin bölgeye olan ilgisini şekillendirmektedir. Özellikle uranyum, lityum, altın, bakır gibi kıymetli

* Bu makale 5 Ocak 2026 tarihinde Avrasya İncelemeleri Merkezi'nde (AVİM) yayımlanan "Orta Asya-Japonya Diyalogu Tokyo Zirvesi ve Orta Asya'nın Artan Önemi" başlıklı analize dayanmaktadır. Analize erişim için: Osmanlı, Seyda Nur. 2026. "Orta Asya-Japonya Diyalogu Tokyo Zirvesi ve Orta Asya'nın Artan Önemi." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2026 / 5. Ocak 29. <https://avim.org.tr/tr/Analiz/ORTA-ASYA-JAPONYA-DIYALOGU-TOKYO-ZIRVESIVE-ORTA-ASYA-NIN-ARTAN-ONEMI>

madenler ve savunma sanayii için yüksek önemi haiz kritik minerallerin Kazakistan, Özbekistan ve Kırgızistan başta olmak üzere bölgedeki varlığı söz konusu maden ve minerallerin tedarik zincirleri, savunma sanayii, yeşil dönüşüm gibi amaçlarla uluslararası sistemde artan önemi ile birlikte Orta Asya yeni bir rekabet alanına dönüşmüştür. Son yıllarda Çin Halk Cumhuriyeti (Çin), Japonya, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa Birliği (AB) belirtilen amaçlara yönelik çeşitli antlaşmalar imzalayarak bölgedeki etki alanlarını genişletmekte ve çeşitlendirmektedir. Bir başka ifadeyle söz konusu aktörlerin bölgedeki politikalarında ekonomik araçların temel rol oynadığı görülmektedir. Bu açıdan jeoekonomi kavramı, aktörlerin ekonomi odaklı yaklaşımlarını anlamlandırmakta ve bölgeye artan ilgisini açıklamak için kavramsal bir perspektif sunmaktadır.

Orta Asya'ya yönelik bölgesel ve küresel aktörlerin yaklaşımında, son dönemde belirgin bir dönüşüm yaşanmıştır. Daha önce ikili ilişkiler ile veya bölgesel örgütler ile yürütülen diplomatik ilişkiler, son dönemde beş Orta Asya ülkesini kapsayan çok taraflı iş birliği platformları ile yürütülmeye başlanmıştır. Bu yaklaşım ilk olarak Japonya tarafından benimsenmiş, zaman içinde ABD, Çin ve AB gibi aktörler de bu yaklaşımı benimseyerek Orta Asya politikalarında uygulamıştır. Bu bağlamda ilk olarak Japonya, 2004 yılında "Orta Asya+Japonya Diyalogu" (Central Asia Plus Japan

Dialogue, CA+JAD) adlı iş birliği platformunu hayata geçirmiştir. Benzer şekilde ABD, 2015 yılında Orta Asya ülkelerine yönelik "C5+1 Diyalog Forumu"nu (United States "plus" the Central Asian) başlatmış, Çin 2020 yılında "C+C5" (China-Central Asia, C+C5) iş birliği modelini hayata geçirmiş ve AB ise 2025 yılında ilk kez Orta Asya ülkeleri ile liderler seviyesinde Semerkant Zirvesi'ni düzenlemiştir.⁶ Belirtilen iş birliği modelleri söz konusu aktörlerin Orta Asya ülkelerine yönelik artan ilgisinin yanı sıra diplomatik ilişkilerinde beş Orta Asya ülkesine yönelik bütüncül hale getirilen yeni bir bakış açısını ve zaman içinde liderler seviyesine yükseltilerek önem kazanan bölgesel ilişkileri örneklendirmektedir.

Çin'in Orta Asya'da Artan Etkisi

Çin-Orta Asya ilişkileri incelendiğinde, 1990'lı yıllarda Çin'in bölgeye yönelik politikalarında bölgesel güvenliğin ve sınır sorunlarının çözümü konularının öne çıktığı görülmektedir. Bu dönemde Çin'in Orta Asya'ya yönelik politikalarında Şanghay İş Birliği Örgütü (ŞİÖ) önemli rol oynamıştır. ŞİÖ tarafından "üç kötülük" olarak kabul edilen radikalizm, ayrılıkçılık ve terörizme karşı mücadele ana amaç olarak kabul edilmiştir.⁷ Çin bölge ülkeleri ile ilişkilerini ikili diyaloglar ve ŞİÖ gibi bölgesel örgütler aracılığıyla yürütmüştür. Çin Devlet Başkanı Xi Jinping tarafından, altyapı, boru hatları,

2010'lu yıllardan itibaren Çin, ekonomik büyümesine paralel olarak, Orta Asya'da ekonomik ve ticari etkisini artırmıştır.

liman bağlantıları ve fiber optik kablo bağlantılarını içeren “Kuşak ve Yol Girişimi”nin (KYG) 2013 yılında ilan edilmesi, Orta Asya'yı Çin için lojistik, ekonomik koridorlar ve altyapı bağlantıları açısından özel bir öneme taşımıştır. Öyle ki İpek Yolu Ekonomik Kuşağı'nın Astana'da duyurulmasının da bunun bir örneği olduğunu belirtmek mümkündür.

2010'lu yıllardan itibaren Çin, ekonomik büyümesine paralel olarak, Orta Asya'da ekonomik ve ticari etkisini artırmıştır. 2013 yılında KYG'nin ilanının ardından ise ticaret hacminde artış görülmektedir.⁸ 2025 yılı verilerine göre ise Çin, Türkistan ülkelerinin en büyük ticaret ortağı haline gelmiştir.⁹ Bu durumda Rusya-Ukrayna Savaşı'nın da etkisi olduğu ileri sürülmektedir. Çin'in Orta Asya bölgesinde en büyük ticaret ortağı haline gelmesi, ekonomik araçlarla bölgede varlığını artırdığının bir göstergesidir.

Öte yandan, ŞİÖ ile kurumsallaşan ilişkiler ve KYG ile pek çok alanda ikili anlaşmalarla derinleştirilen ikili ilişkiler, 2020 yılından itibaren Çin ve beş Orta Asya ülkesi arasındaki iş birliği platformunu ifade eden “C+C5” mekanizması aracılığıyla yürütülmeye başlanmıştır. 2020 yılında dışişleri bakanları düzeyinde yürütülen platform, 2023 yılında Çin'in Xian kentinde düzenlenen Zirve ile liderler düzeyine yükseltilmiştir. 2024 yılında ise Çin ve Orta Asya Ülkeleri Sekreterliği kurulmuştur.¹⁰ Bu durum C+C5 iş birliği platformunun en ileri kurumsallaşma girişimi olmaktadır. 2025 yılında Astana'da düzenlenen ikinci liderler zirvesinde Çin Devlet Başkanı Xi, “Çin, komşuluk diplomasisinde Orta Asya'yı sürekli olarak bir öncelik olarak ele alıyor.” sözleri ile Orta Asya'nın Çin için önemini belirtmiş ve yaklaşık 1,5 milyar yuan tutarında mali destek taahhüdünde bulunmuştur.¹¹ Ayrıca Çin-Kırgızistan-Özbekistan demir yolu hattı, Çin-Kazakistan arasında yeni demir yolu bağlantıları, Çin-Tacikistan otoyolu ve Çin-Türkmenistan enerji iş birliği gibi projeler ele alınmıştır. Özellikle 1990'lı yıllarda gündeme gelen Çin-Kırgızistan-Özbekistan demir yolu projesi, son dönemde küresel gelişmelerin etkisiyle yeniden ivme kazanmıştır. Ekonomik boyutlarının yanı sıra kolluk gücü olmak üzere güvenlik boyutu ve kültür ve eğitim

alanları da Çin'in öncelikleri arasında yer almaktadır. Mesleki eğitim programları, kültür merkezleri, üniversite iş birlikleri ve mesleki eğitim atölyeleri olan Luban Atölyeleri gibi girişimler aracılığıyla toplumsal etkileşimin artırılması hedeflenmektedir.¹² Keza Çin ve Orta Asya ülkeleri arasında “Ebedi İyi Komşuluk, Dostluk ve İş Birliği Antlaşması” ile “Yeşil Minerallerde Yatırım İş Birliğinin Güçlendirilmesine İlişkin Mutabakat Zaptı” imzalanmıştır.

Japonya'nın Orta Asya'ya Yönelik Yeni Stratejisi

Japonya'nın 2004 yılında “CA+JAD” zirvesini hayata geçirmesinin ardından 2026 yılına kadar yaklaşık kırk üst düzey toplantı gerçekleştirilmiştir. Japonya'nın Orta Asya ülkeleri ile ilişkileri incelendiğinde, ekonomi, ticaret ve teknik destek konularının politika araçları olduğu görülmektedir. 2025 yılına gelindiğinde, Japonya'nın Orta Asya ülkeleri ile düzenlediği zirveler, liderler düzeyine yükseltilmiş olup ilk zirve Tokyo'da gerçekleşmiştir. Japonya'nın diğer aktörlere kıyasla, Orta Asya ülkelerine ilişkin bütüncül bakış açısı daha erken dönemde temellendirilmiş olmasına rağmen, liderler düzeyine yükseltilmesi görece uzun zaman almıştır. Bu durum, Japonya'nın Orta Asya'ya yönelik politikalarının uzun dönemli araçlara sahip olduğunu, ancak yakın dönemde ilişkilerin önem seviyesinin yükseltildiğini göstermektedir. Japonya'nın yakın dönemdeki bölge politikalarında Orta Koridor ulaşım hatlarının öne çıktığı görülmektedir. 2025 yılında gerçekleştirilen ilk liderler zirvesinde ise, CA+JAD Tokyo Girişimi ilan edilmiş ve bu Girişim, “Yeşil Dönüşüm ve Dayanıklılık”, “Bağlantısallık” ve “İnsani Gelişim”den oluşan üç önemli alan üzerine inşa edilmiştir.¹³ Japonya tarafından 19 milyar dolarlık yatırım planı açıklanmış olup, ulaşım hatları, kıymetli madenler ve kritik mineraller alanlarında çeşitli iş birlikleri geliştirilmiştir.

ABD'nin Orta Asya'ya Yönelik Yeni Stratejisi

ABD'nin Orta Asya politikası incelendiğinde ilk olarak bölgenin Afganistan politikası açısından ele alındığı görülmektedir. 2015 yılında ise ABD eski Başkanı Barack Obama döneminde başlatılan bir girişim kapsamında, beş Orta Asya ülkesiyle BM Genel Kurulu marjında dışişleri bakanları düzeyinde bir toplantı gerçekleştirilmiş; bu süreç daha sonra “C5+1” formatı olarak kurumsallaştırılmıştır.

ABD'nin Orta Asya'ya yönelik politikasında önemli değişimler yaşanmış, Afganistan temelli bakış açısı bölgesel ve küresel jeopolitik dinamiklerin etkisiyle dönüşmüştür. Ukrayna Savaşı, Rusya'nın Orta Asya'da azalan etkisi, Çin'in Orta Asya'da artan varlığı, İkinci Karabağ Savaşı ile Güney Kafkasya'da değişen dengeler ABD'nin yeni politikasını şekillendiren jeopolitik, güvenlik ve ulaşım hatları açısından temel faktörlerdir. ABD'nin bölgeye yönelik değişen politikasında önemli rol oynayan diğer faktör ise Orta Asya'da bulunan kıymetli madenler ve kritik mineraller ile ilgilidir. Söz konusu faktörler neticesinde ABD, "2019-2025 Orta Asya Strateji Belgesi"ni ilan etmiş, 2023 yılında dönemin ABD Başkanı Joe Biden'ın BM Genel Kurulu sırasında Orta Asya ülkeleriyle liderler düzeyinde bir araya gelmesiyle C5+1 platformunu ileri seviyeye taşımıştır. 2025 yılında Washington'da düzenlenen C5+1 liderler zirvesinde özellikle kritik mineraller alanında çeşitli iş birliği antlaşmaları imzalanmıştır. Özbekistan-ABD ortak yatırım platformu kurulmuş, Özbekistan ve Kazakistan ile kritik minerallerde iş birliği antlaşmaları imzalanmıştır.¹⁴

ABD'nin Güney Kafkasya'da sürdürdüğü politikanın bir yönüyle Orta Asya politikası ile doğrudan ilişkili olduğunu belirtmek mümkündür. İkinci Karabağ Savaşı ve Rusya-Ukrayna Savaşı sonrası Güney Kafkasya'da değişen konjonktürün etkisiyle ABD'nin Zengezur Koridoru'nu "Uluslararası Trump Barış ve Refah Yolu" adıyla hayata geçirmek istemesi ve bu yönde Azerbaycan, Ermenistan ve ABD'nin Washington'da bir uzlaşma varması Güney Kafkasya'ya yönelik ABD ilgisini ortaya koymaktadır. Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) üyesi olan ve TDT aracılığıyla Orta Asya ülkeleri ile kurumsal ilişkilere sahip olan Azerbaycan'ın Kasım 2025 tarihinde düzenlenen "Orta Asya Devlet Başkanları İstişare Toplantısı"na tam üye olarak dâhil edilmesi, Orta Asya bölgesi ile entegrasyonunu ilerletmeye katkı sunarken bu durum C5 mekanizmasının Azerbaycan'ın da dâhil edilmesiyle C6 olarak hayata geçmesi ihtimalini gündeme getirmiştir.¹⁵

AB'nin Orta Asya'ya Yönelik Yeni Stratejisi

AB, Orta Asya politikasını ilk olarak 2007 yılında kabul ettiği strateji belgesiyle ortaya koymuş, 2019 yılında ise bu yaklaşımını "Daha Güçlü Bir Ortaklık İçin Yeni Fırsatlar" başlıklı güncellenmiş belgeyle

yenilemiştir. 2020'li yıllarla birlikte AB, Orta Asya ülkeleriyle ekonomik iş birliği, ticaret, iklim politikaları ve güvenlik gibi alanlarda daha aktif bir angajman geliştirmeye başlamıştır. Bu yönelimin arka planında, Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında değişen jeopolitik dengeler ve Rusya'ya yönelik yaptırımların etkisini artırma arayışı yer almaktadır. Bu doğrultuda AB, Türkmenistan hariç bölge ülkeleriyle "Gelişmiş Ortaklık ve İş Birliği Anlaşmaları" (EPCA) imzalayarak kurumsal iş birliğini güçlendirmiştir. Ayrıca 2021 yılında, Çin tarafından ilan edilmiş olan KYG'ye alternatif olarak geliştirilen "Küresel Geçit Projesi"ni (Global Gateway) duyurmuştur. Küresel Geçit Projesi kapsamında dijital altyapı, enerji ve ulaşım alanlarında sürdürülebilir, yeşil ve yüksek standartlı yatırımlar hedeflenmiştir. Yaklaşık 300 milyar avroluk bu yatırım planına Orta Asya ülkelerinin de dâhil edildiği açıklanmıştır. AB, 2023 yılında kabul ettiği "AB ile Orta Asya Arasındaki Bağların Derinleştirilmesine Yönelik Ortak Yol Haritası" ile bölgeye yönelik politikalarını daha somut hedefler doğrultusunda yeniden yapılandırmış ve çok boyutlu iş birliğini kurumsal bir zeminde ilerletmeyi amaçlamıştır.

Orta Asya ülkeleri AB'nin "Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi"ne dâhildir. Ayrıca, bölge ülkelerindeki doğrudan yabancı yatırımların önemli bir kısmını AB kaynaklı yatırımlar oluşturmaktadır. Rusya-Ukrayna Savaşı, AB'nin bölge ülkelerine yönelik stratejisini değiştirmede iki temel nedenle önemli bir rol oynamıştır. Öncelikle Rusya-Ukrayna savaşı Trans-Hazar Uluslararası Ulaştırma Rotası ile AB'ye Kuzey Koridoru yerine alternatif bir rota sunarken ayrıca Rusya'ya karşı uygulanan yaptırımların başarısı için Orta Asya politikaları düzenlenmiştir. 2024 yılında AB, Trans-Hazar Uluslararası Ulaştırma Rotası için 10 milyar avro tutarında yatırım taahhüdünde bulunmuştur.

Ukrayna Savaşı, Rusya'nın Orta Asya'da azalan etkisi, Çin'in Orta Asya'da artan varlığı, İkinci Karabağ Savaşı ile Güney Kafkasya'da değişen dengeler ABD'nin yeni politikasını şekillendiren jeopolitik, güvenlik ve ulaşım hatları açısından temel faktörlerdir.

İş Birliği Platformu	Başlangıç Yılı	Başlatan Aktör	Temel Amaç	Öne Çıkan Odak
CA+JAD	2004	Japonya	Orta Asya ile çok taraflı diyalog kurmak, kalkınma odaklı iş birliği geliştirmek	Altyapı, kalkınma yardımı, teknoloji transferi
C5+1	2015	ABD	Orta Asya ile kurumsal diyalogu güçlendirmek ve stratejik iş birliği geliştirmek	Güvenlik, kritik mineraller, tedarik zincirleri
C5+C	2020	Çin	Ekonomik entegrasyonu artırmak ve altyapı/ticaret bağlantılarını derinleştirmek	Yatırım, altyapı, Kuşak ve Yol Girişimi bağlantısı
Semerkant Zirvesi – Nisan 2025	2007 AB-Orta Asya stratejisi; 2023 Ortak Yol Haritası	AB	Trans-Hazar ulaşım koridorları, Küresel Geçit Projesi	Bölgesel bağlantısallık, sürdürülebilir kalkınma

Tablo-1: Çin, Japonya, ABD ve AB'nin Orta Asya'ya yönelik yeni yaklaşımı

AB'nin Orta Asya ülkeleri ile dışişleri bakanları düzeyinde gerçekleştirdiği toplantılar 2025 yılında liderler seviyesine yükseltilmiştir. AB Konseyi Başkanı, Avrupa Komisyonu Başkanı ve AB'ye bağlı uluslararası finans kuruluşlarının üst düzey yöneticilerinin yanı sıra Orta Asya liderlerinin katılımıyla gerçekleştirilen zirve, AB'nin bölge politikası açısından dönüm noktasıdır. AB ile Orta Asya arasında bölgesel bağlantıların güçlendirilmesi, Orta Koridor ve Trans-Hazar Ulaşım Koridoru yatırımları AB-Orta Asya Semerkant Zirvesi'nin öncelikli gündem maddeleri arasında yer almıştır. Ancak Türkiye'nin bu süreçte yer almaması, ulaşım ağlarının etkinliği ve projelerin bütüncül biçimde uygulanması açısından önemli bir boşluk olarak değerlendirilebilir. Öte yandan zirve sonunda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti aleyhine kararların alınması ekonomik içeriğe siyaseti karıştırmakta, AB'nin ekonomik stratejileri önceleyen yaklaşımı ile çelişmekte ve ilgisiz bir siyasi karar olarak kayda geçmiş bulunmaktadır.

Çin, Japonya, ABD ve AB örnekleri ile jeopolitik açıdan ele alınan ve yeniden dönüşen diplomatik ilişkiler Orta Asya'nın tüm aktörlerin ilgisini kazandığını göstermektedir. Belirtilen dış unsurların yanı sıra Orta Asya ülkelerinin bölgesel entegrasyonunu ilerleten bazı gelişmeler de bölge dışı aktörlerle kurulan ilişkileri kolaylaştırmıştır. Örneğin, 31 Mart 2025'te Kırgızistan-Özbekistan-Tacikistan arasında sınır sorununun çözülmesine yönelik ortak tutumun oluşması ve ardından Hucend Antlaşması'nın imzalanması, Özbekistan lideri

tarafından "Orta Asya Topluluğu"nun oluşturulması önerisi bölgesel güvenliği artıran gelişmelerdir. Ayrıca başta Kazakistan olmak üzere bölge devletlerinin çok yönlü dış politika izlemeleri, Türkmenistan'ın son dönemde ABD, AB ve Çin ile ikili ilişkilerini derinleştirmesi de söz konusu aktörlerin bölgesel politikalarını destekleyici ve tamamlayıcı bir nitelik taşımaktadır.

Son olarak çalışmada, bölgesel ve küresel aktörlerin Orta Asya'ya yönelik artan jeoekonomik ilgisi ve Çin, Japonya, ABD ve AB'nin yeni bir yaklaşım olarak geliştirdiği bütüncül diplomasi CA+JAD, C5+1, C5+C gibi iş birliği platformları aracılığıyla ele alınmıştır. Ancak bölgede etki gösteren aktörler, çalışmada ele alınan söz konusu aktörler ile sınırlı değildir. Bölgede kültürel, ekonomik ve siyasi varlığa sahip olan aktörlerden birisi şüphesiz Türkiye'dir. Türkiye; Orta Asya devletlerinin kuruluşundan itibaren bölge ülkeleri ile kurduğu yakın ilişkiler aracılığıyla ekonomik iş birliğini geliştirmiş, kültürel bağları güçlendirmiş ve siyasi diyalogu kurumsallaştırarak bölgesel etkisini artırmıştır. Türkiye'nin bölge ülkeleri ile kurduğu ilişkilerin en ileri kurumsal boyutunu ise Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) oluşturmaktadır. TDT tarafından 2021 yılında kabul edilen "2040 Vizyonu" ile ortak bir stratejik vizyon hedeflenmiş ve söz konusu hedefe yönelik çeşitli girişimler yapılmıştır. Bu bağlamda ekonomik, siyasi, diplomatik konularda öne çıkan TDT'nin etki alanı zaman içerisinde genişlemiş ve son olarak güvenlik boyutu da gündeme gelmeye başlamıştır.¹⁶ Sonuç olarak Türkiye'nin Türkistan ülkelerine yönelik politikası tarihsel süreç içinde incelendiğinde, değişen uluslararası sistem koşullarına uyum sağlayan çok boyutlu bir stratejiye evrildiği görülmektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki Türkiye, İran, Rusya, Körfez ülkeleri ve Hindistan gibi aktörler de Çin, ABD, AB ve Japonya'nın yanı sıra Orta Asya'ya yönelik çeşitli politikalar üretmekte olup bölgedeki etkileri daha kapsamlı çalışmalar aracılığıyla ele alınmalıdır.

Çin, Japonya, ABD ve AB örnekleri ile jeopolitik açıdan ele alınan ve yeniden dönüşen diplomatik ilişkiler Orta Asya'nın tüm aktörlerin ilgisini kazandığını göstermektedir.

SONUÇ

Jeoekonomi bağlamında Orta Asya pek çok aktörün ekonomik araçlar ile ilişkilerini derinleştirerek varlıklarını artırdığı ve nüfuz kazandığı bir bölge haline gelmiştir. Çin, AB ve ABD gibi aktörler; enerji projeleri, kritik mineral tedariki, ulaştırma koridorları, altyapı yatırımları ve mali yardımlar aracılığıyla bölgedeki etkilerini artırmaktadır. Bu durum, bölgenin yalnızca stratejik geçiş konumu ile değil; aynı zamanda doğal kaynaklar, kıymetli madenler ve kritik mineraller bağlamında jeoekonomik açıdan önemli bir merkez haline gelmesine yol açmıştır. Çin'in bölgede artan ekonomik varlığı, Rusya-Ukrayna Savaşı, İkinci Karabağ Savaşı, Rusya'nın azalan etkisi, bölge ülkelerinin güvenlik sorunlarını çözmesi, TDT aracılığıyla kurumsal ilişkilerini ilerletmesi ve bir birlik ruhunun oluşmaya başlaması bölge dışı aktörlerin bölgedeki politikalarını dönüştürmüştür. Ele alınan Çin, Japonya, ABD ve AB'nin benzer şekilde Orta Asya ülkelerine bütüncül biçimde yaklaşan ve zirve diplomasisi ile ilerleyen ilişkileri, son dönemde tüm aktörlerin iş birliği platformlarını liderler seviyesine yükseltmeleri her aktör için Orta Asya bölgesinin önemli hale geldiğini göstermektedir. Sonuç olarak Orta Asya'nın

küresel aktörlerin politikalarını dönüştüren kritik bir jeoekonomik düğüm noktası niteliğini kazandığını söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- Aras, Ferhat Çağrı, ve Ekber Kandemir. "Enerji Güvenliği Bağlamında AB Enerji Politikaları ve AB-Orta Asya İlişkileri." *Uluslararası Toplum Bilimler Dergisi* 7, no. 2: 107–126.
- Aryal, S. K. "Central Asia Region in China's Foreign Policy after 2013: A Geoeconomics Study." *Herald of the Russian Academy of Sciences* 91 (2021): 743–753. <https://doi.org/10.1134/S1019331621060149>
- Aytekin, Emre. "Çin'in Orta Asya Ülkeleri ile Ticaret Hacmi 2025'te 100 Milyar Doları Aştı." *Anadolu Ajansı*, 2026. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/cinin-orta-asya-ulkeleri-ile-ticaret-hacmi-2025te-100-milyar-dolari-asti/3804147>
- "Çin-Orta Asya İşbirliği Mekanizması Sekreteryası Xi'an'da Kuruldu." *CGTN Türk*, 30 Mart 2024. <https://www.cgtn.com/cin-orta-asya-isbirligi-mekanizmasi-sekreteryasi-xianda-kuruldu>
- Cutler, Robert M. "Azerbaijan Joins Central Asia to Build a C6 Corridor Core." *Times of Central Asia*, 17 Kasım 2025. <https://timesca.com/azerbaijan-joins-central-asia-to-build-a-c6-corridor-core/>
- "C5+1." *U.S. Department of State*. <https://www.state.gov/c51>
- Dadabaev, Timur. "Shanghai Cooperation Organization (SCO) Regional Identity Formation from the Perspective of the Central Asia States." *Journal of Contemporary China* 23, no. 85 (2014): 102–118.
- "Full Text of Xi's Keynote Speech at Second China-Central Asia Summit." *Xinhua*, 18 Haziran 2025. <https://english.news.cn/20250618/8d15248700c5498f817102af488d2666/c.html>

- He, Yin. "Xi'an Summit a New Milestone in China-Central Asia Relations." *People's Daily*, 23 Mayıs 2023. <https://en.people.cn/n3/2023/0523/c90000-20022316.html>
- "Kazakistan ve ABD Kritik Mineraller Alanında İş Birliği Yapacak." *T24*, 6 Kasım 2025. <https://t24.com.tr/dunya/kazakistan-ve-abd-kritik-mineraller-alaninda-isbirligi-yapacak.1274146>
- Luttwak, Edward N. "From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce." *The National Interest*, No. 20 (1990): 17–23. <http://www.jstor.org/stable/42894676>
- Mohr, Cathrin, ve Christoph Trebesch. "Goeconomics." *Annual Review of Economics* 17 (2025): 563–587.
- Osmanlı, Seyda Nur. "Orta Asya-Japonya Diyaloğu Tokyo Zirvesi ve Orta Asya'nın Artan Önemi." *Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM)*, Analiz No. 2026/5, 29 Ocak 2026. <https://avim.org.tr/tr/Analiz/ORTA-ASYA-JAPONYA-DIYALOGU-TOKYO-ZIRVESIVE-ORTA-ASYA-NIN-ARTAN-ONEMI>
- "Strengthening Ties with Central Asian Nations an Imperative for Japan." *Japan Forward*, 26 Aralık 2025. <https://japan-forward.com/strengthening-ties-central-asian-nations-an-imperative/>
- "The Summit of the 'Central Asia Plus Japan' Dialogue (CA+JAD)." *Ministry of Foreign Affairs of Japan*, 20 Aralık 2025. https://www.mofa.go.jp/erp/ca_c/pageite_000001_01438.html
- Tatsis, Akis. "Washington'da Özbekistan-ABD Ortak Yatırım Platformu Resmen Kuruldu." *Euronews Türkçe*, 19 Şubat 2026. <https://tr.euronews.com/business/2026/02/19/washingtonda-ozbekistan-abd-ortak-yatirim-platfomu-resmen-kuruldu>
- "United States Strategy for Central Asia 2019–2025." *U.S. Department of State*, 2019. <https://tj.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/143/United-States-Strategy-for-Central-Asia-2019-2025-1.pdf>
- "Xi Urges China, Central Asian Countries to Promote High-Quality Belt and Road Cooperation." *Xinhua*, 18 Haziran 2025. <https://english.news.cn/20250618/09f2f03da6d74a9d9da9f0bcc11e3ad0/c.html>
- "2040 Vizyonu." *Türk Devletleri Teşkilatı*, 2021. <https://www.turkicstates.org/tr/haber/turk-dunyasi-2040-vizyonu>

Sonnotlar

- 1 Cathrin Mohr, Christoph Trebesch. 2025. Geoeconomics. *Annual Review Economics*. 17:563-587. <https://doi.org/10.1146/annurev-economics-092424-111952>
- 2 Luttwak, Edward N. "From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce." *The National Interest*, No. 20 (1990): 17–23. <http://www.jstor.org/stable/42894676>
- 3 Luttwak, Edward N. "From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce." *The National Interest*, No. 20 (1990): 17–23. <http://www.jstor.org/stable/42894676>
- 4 Aryal, S.K. Central Asia Region in China's Foreign Policy after 2013: A Geoeconomics Study. *Her. Russ. Acad. Sci.* 91, 743–753 (2021). <https://doi.org/10.1134/S1019331621060149>
- 5 Aryal, S. K. "Central Asia Region in China's Foreign Policy After 2013: A Geoeconomics Study." *Herald of the Russian Academy of Sciences* 91, 743-753, 2021.
- 6 "Strengthening Ties with Central Asian Nations an Imperative for Japan". *Japan Forward*, 26 Aralık 2025. <https://japan-forward.com/strengthening-ties-central-asian-nations-an-imperative/>; "United States Strategy for Central Asia 2019-2025", U.S. Department of State, 2019, <https://tj.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/143/United-States-Strategy-for-Central-Asia-2019-2025-1.pdf> ; He, Yin. "Xi'an Summit a New Milestone in China-Central Asia Relations." *People's Daily*, 23 Mayıs 2023. <https://en.people.cn/n3/2023/0523/c90000-20022316.html> ; "C5 & U.S." U.S. Department of State, <https://www.state.gov/c51>
- 7 Dadabaev, T. (2014). Shanghai Cooperation Organization (SCO) Regional Identity Formation from the Perspective of the Central Asia States. *Journal of Contemporary China*, 23(85), 102–118.
- 8 Aras, Ferhat Çağrı, ve Ekber Kandemir. "Enerji Güvenliği Bağlamında AB Enerji Politikaları ve AB-Orta Asya İlişkileri", *Uluslararası Toplum Bilimler Dergisi* 7, no. 2: 107–126.
- 9 Aytakin, Emre. "Çin'in Orta Asya Ülkeleri ile Ticaret Hacmi 2025'te 100 Milyar Dolara Aştı." *Anadolu Ajansı*, 2026. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/cinin-orta-asya-ulkeleri-ile-ticaret-hacmi-2025te-100-milyar-dolari-asti/3804147>
- 10 "Çin-Orta Asya İşbirliği Mekanizması Sekreteryası Xi'an'da Kuruldu". *CGTN Türk*, 30 Mart 2024, <https://www.cgtn.com/cin-orta-asya-isbirligi-mekanizmasi-sekreteryasi-xian-da-kuruldu>
- 11 "Full Text of Xi's Keynote Speech at Second China-Central Asia Summit". *Xinhua*, 18 Haziran 2025, <https://english.news.cn/20250618/8d15248700c5498f817102af488d2666/c.html>
- 12 "Xi Urges China, Central Asian Countries to Promote High-Quality Belt and Road Cooperation." *Xinhua*, 18 Haziran 2025. <https://english.news.cn/20250618/09f2f03da6d74a9d9da9f0bcc11e3ad0/c.html>
- 13 "The Summit of the 'Central Asia Plus Japan' Dialogue (CA+JAD)". *Ministry of Foreign Affairs of Japan*, 20 Aralık 2025, https://www.mofa.go.jp/erp/ca_c/pageite_000001_01438.html
- 14 Akis Tatsis, "Washington'da Özbekistan-ABD Ortak Yatırım Platformu Resmen Kuruldu", *Euronews Türkçe*, 19 Şubat 2026, <https://tr.euronews.com/business/2026/02/19/washingtonda-ozbekistan-abd-ortak-yatirim-platfomu-resmen-kuruldu> ; "Kazakistan ve ABD Kritik Mineraller Alanında İş Birliği Yapacak", *T24*, 6 Kasım 2025, <https://t24.com.tr/dunya/kazakistan-ve-abd-kritik-mineraller-alaninda-isbirligi-yapacak.1274146>
- 15 Robert M. Cutler, "Azerbaijan Joins Central Asia to Build a C6 Corridor Core", *Times of Central Asia*, 17 Kasım 2025, <https://timesca.com/azerbaijan-joins-central-asia-to-build-a-c6-corridor-core/>
- 16 "2040 Vizyonu". *Türk Devletleri Teşkilatı*, 2021. <https://www.turkicstates.org/tr/haber/turk-dunyasi-2040-vizyonu>